

Vida Andrea

Könyvtári honlapok megújítása: kinek, miért és hogyan? CMS-rendszerek a könyvtárak szolgálatában*

Immár több mint egy évtizede Magyarországon is hódító útjára indult, és robbanásszerűen elterjedt az internet. Kezdetben szöveges honlapokkal, a Lynx böngészővel (1991) szörfözhettünk, később sorra jelentek a grafikus böngészők: a Mosaic (1993), a Netscape (1994), majd az Internet Explorer (1995). Egyre több intézmény, így a könyvtárak is szükségét érezték, hogy honlappal mutakozzanak be az interneten. Az elmúlt tíz év soha nem sejtett változásokat hozott. Ma már egészen más követelményeknek kell megfelelniük az intézményi honlapoknak. Tekintsük át, milyen fejlődési fázisokon mentek keresztül, milyen eszközökkel állíthatjuk elő őket a korszerű követelményeknek megfelelően, s hogyan tartathatók naprakészen.

A honlapok evolúciója, kezdeti fejlődése

A honlapok evolúciója

A kezdetben szöveges, majd képi információk köre rohamosan bővült, a navigáció létszükségletté vált. A megoldást menürendszerek, grafikai eszközök alkalmazása jelentette. Ezzel együtt az első jelentős probléma is felmerült: egyrészt lehetetlen minden információt kitenni a címlapra, másrészt a folyamatosan növekvő, nagy tömegű információ nehezen tartható naprakészen.

A felhasználói vizsgálatok kimutatták, hogy általában a jól áttekinthető, könnyen kezelhető oldalakat kedvelik. Fokozódott az interaktivitás is: először csak e-mail címeket adtak meg visszajelzési lehetőségnek, majd ugyanez többféle formában is megjelent: webmestercím, online tájékoztató űrlap, vendégkönyv. A felhasználók igényei napjainkban tovább differenciálódnak: minél többféle információt teszünk ki a nyitólapra, annál több felhasználó lesz elégedetlen amiatt, hogy nehezen talál rá a számára fontos adatokra. Ha viszont a kulcsint tartjuk fontosabbnak, akkor a kevés információ vált ki belőlük elégedetlenséget. Egyre fontosabbá válik, hogy komolyan odafigyeljünk az oldalainkat látogatók igényeire, visszajelzéseire. A honlap eredetileg alkotójának (vagy alkotóinak) gondolkodásmódját tükrözte, míg mára az egyre szaporodó portálok felhasználó-központúak.

Könyvtári honlapok az 1990-es évek második felében

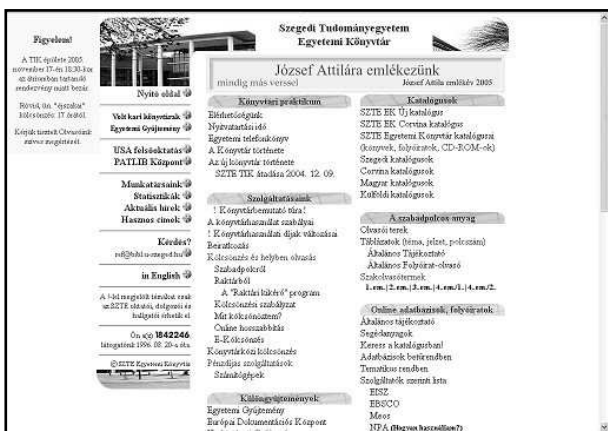
A könyvtári honlapok kezdetben szinte a nyomtatott könyvtári tájékoztató szórólapok „digitális változatait” jelentették: feltüntették a nyitvatartási időt, az elérhetőségeket, ismertették a szolgáltatásokat. Később az oldalak kiegészültek tematikus ugrópontgyűjteménnyel, virtuális könyvtárak, valamint folyamatosan bővülő elektronikus könyvtárak, kisebb-nagyobb helyi gyűjtemények jelentek meg a könyvtári honlapokon (1. ábra).

A Szegedi Egyetemi Könyvtár első elektronikus könyve pl. a *Biblia* volt, majd büszkén publikáltuk írói vénával megáldott munkatársaink alkotásait. Kiállításoknak szentelt új fejezetek jelentek meg, eredetileg a hagyományos kiállításokkal párhuzamosan, majd önálló egységként. Az elektronikus szolgáltatások köre folyamatosan bővült: felkerültek a saját webOPAC-ok, mellettük más könyvtárak OPAC-jaihoz kapcsolódó hivatkozások, megjelentek a webes adatbázisok, először a SWETSLink 1997-től, a BME-n keresztül (*Gehrke*). Kapcsolódhatnak még különgyűjtemények saját arculatú oldalaihoz, tanszéki, intézeti könyvtárak honlapjaihoz (2. ábra).

* A „Kulturális honlapjaink minősége európai szemmel” c. műhelykonferencián az Országos Széchényi Könyvtárban 2005. október 26-án *A könyvtári honlapépítés új lehetőségei* címen elhangzott előadás alapján.

1. ábra Az SZTE Egyetemi Könyvtár honlapja (1997. február)

2. ábra Az SZTE Egyetemi Könyvtár honlapja jelenleg (2005. november)

A megújítás kulcskérdései és folyamata

Mielőtt bármely könyvtár belevágná fejszéjét a nagy fába, tisztázni kell néhány fontos kérdést:

- Mi a könyvtár szándéka: mit akar publikálni, mit akar közhírré tenni? Az eddigi honlapból mit tart annyira fontosnak, hogy áttemelje az új honlapra? Vagy inkább valami gyökeresen újat akar létrehozni?
- Ugyanilyen fontos kérdés: mire kíváncsiak a könyvtár honlapjára látogató felhasználók? Miért jönnek éppen hozzánk? Az oldalainkat látogatók sosem tekinthetők egységes közönségnek, eltérő igényű csoportokra bonthatók. Például egy egyetemi könyvtár esetében mást keresnek a honlapra látogató kutatók, mást a hallgatók, mást a könyvtár többi olvasója. Másért kattintanak oda a könyvtárosok, akár saját intézményük honlapjára lépnek, akár más könyvtáréra. Gondolunk-e arra is, hogy aki csak valami véletlen folytán téved oda, az is találjon olyan fontos információt,

ami miatt érdemes ott maradnia, és alaposabban körülnéznie?

- Mely szolgáltatásainkat kívánjuk népszerűsíteni? Kellő alaposítással tájékoztatjuk-e olvasóinkat a legújabbokról, illetve a már meglévőkről?
- Tudjuk-e biztosítani a legfontosabbat: a folyamatos naprakészséget? Ettől válik igazán hitelessé egy honlap.
- Bár költői kérdés, mégis érdemes feltenni: *fontos-e számunkra*, hogy folyamatosan honlapot üzemeltessünk? A válasz valószínűleg egyértelmű *igen*, de ezzel együtt nem árt tudatosítani, hogy miért van rá szükségünk, és a válasznak megfelelő komolysággal felkészülni a honlap teljes megújítására.

A megújulás munkamenete

Ha pontos választ adtunk a fenti kérdésekre, ha már kijelöltük a fő irányvonalat, és tisztában vagyunk saját szándékainkkal, érdemes felmérni a korábbi honlap alkalmazhatóságát. Erre a legcélzerűbb tesztközönséget kijelölni, egyrészt a könyvtár különböző területein dolgozókból – azaz tágabb körből –, másrészt egy szűkebb csapatot felállítani, harmadrészt az eltérő felhasználói csoportokból tesztelőket verbuválni. Az új honlap valószínűleg olyan sokrétű, szerteágazó, többfunkciós lesz, hogy érdemes mindjárt a munka legelején néhány fős *munkacsoportot* összeállítani. Nem árt, ha tájékozódunk a weben, s tanulmányozzuk a miénkhez hasonló jellegű intézményi honlapokat: sokat tanulhatunk, ha megvizsgáljuk azok szerkezetét, felépítését, küllemét, esetleg később alkalmazhatunk is olyan elemeket, amelyeket *használhatónak* ítélünk. Célszerű a társintézménnyel is konzultálni, s adott esetben a nagyobb egységhez igazítani oldalaink szerkezetét. A beérkező adatokat a munkacsoport feldolgozza és rangsorolja, majd e lista alapján meghatározhatók a legfőbb alapelvek.

Számos példát találhatunk a szakirodalomban is ezekre az alapelvekre (l. Irodalom), és jó kiindulópontot jelenthet a Minerva által szerkesztett tíz minőségi elv (részletesen lásd *A tíz minőségi elv* fejezetben).

Az új arculat legfőbb kritériumai: mi legyen benne, és mi az, ami elvethető a régiből. Jelöljük ki a speciális feladatokat, mérjük fel az erőforrásigényeket, határozzunk meg minél pontosabb időbeosztást. Folyamatos megbeszélésre van szükség a stábnak, majd a felhasználókkal.

Az első lépés legyen a honlap céljának meghatározása, ezt követheti a szerkezet, a navigáció, a címkézés, a látvány, a tartalom és a funkció kialakítása. Ebben a fázisban még főleg a dizájn foglalkozni. Rajzos vázlat (pl. *storyboard* alkalmazása) segítheti a végleges, magas szintű szerkezet kialakítását, ami meghatározza a végső felépítést, ez kijelöli a navigáció útvonalát. Ha így elkészül a honlap váza, megtölthető a tartalommal. A tervszerű fejlesztés lépései elősegítik a végső dizájn kialakítását. Fontos, hogy minden fázist teszteltesünk a végfelhasználókkal.

A tervezés (dizájn) alapelvei:

- felhasználó-központú webhely legyen, ne a könyvtár szervezeti struktúrája szerint szerveződjön;
- könnyen érthető, jól áttekinthető szerkezet;
- információkeresés lehetősége, többféle útmutató a kereséshez;
- hierarchikus szerveződés;
- megfelelő számú átjárólapok, azaz könnyű navigáció;
- funkció nélküli képek kerülése;
- képi és szöveges információ.

A tíz minőségi elv¹

A minőségi honlap legyen

1. **Átlátható:** a webhely legyen egyértelműen azonosítható, a nyitólapról derüljön ki az intézmény nyilvánvaló küldetése, célja. A mélyebb szintű információk legyenek mélyen, ugyanakkor könnyen megtalálhatók. A legfrissebb információk mindig kerüljenek szem elé. Könnyen érthető, jól áttekinthető felületet érhetünk el logikai, hierarchikus, térbeli csoportosítással. Legyen információkeresési lehetőség minél többféle útmutatóval. Navigációs-információs célú grafikai megoldásokkal is segíthetjük a tájékozódást. Kerüljük a funkció nélküli képek megjelenítését. A képeket mindig egészítse ki szöveges információ. A világos navigációs menübe többféle keresési lehetőség tartozik: lehetővé kell tennünk a webes keresést az oldalon és a webhelyen belül, a tematikus és szabad szöveges keresést egyaránt. Betűrendes és tematikus listák, grafikus elemekkel tagolt menük, fejezetek, tömbök is szellőssé és logikus elrendezésűvé teszik oldalainkat. Az igényes webmesterek arra is ügyelnek, ami a színfalak mögött rejtve marad: szép, tiszta, magyarázatokkal ellátott kódokból épüljön fel a honlap forrása. Célszerű képi megjelenítéssel kiváltani a nem szabványos betűkészleteket.

Hosszú szöveget csak jól navigálható szerkezetben érdemes feltenni a honlapra, a hosszú betűrendes listához mellékeljük betűrendes navigációt. A hosszabb szövegekhez mindenképpen szabványos betűkészleteket alkalmazunk; nélkülözhetetlen a jól olvasható betűméret is. Kerüljük a túl általános információkat. Például *Könyvtári információ* vagy *Tájékoztató pult* helyett érdemes *Keresés* menüpontot feltüntetni, és ennek többféle módját is lehetővé tenni a látogatók számára.

Célszerű az ún. *gyors ugrópontokat* elkülönített csoportba rendezni. Egy-egy oldalra nem érdemes túl sok hivatkozást bezsúfolni, ehelyett inkább különítsünk el tematikus hivatkozásgyűteményeket, arányosan elhelyezve az egyes csoportokat. A hivatkozás mindig legyen egyértelmű, azaz ami formailag annak néz ki, az valóban hivatkozás legyen, és egyértelműen különüljön el környezetétől. Éppen ezért nem szerencsés a funkció nélküli szövegaláhúzás a weblapokon, hiszen megtévesztő: hivatkozásnak tűnik, miközben nem az.

2. **Hatékony** a felhasználó szempontjából, azaz a tartalom legyen válogatott és releváns, érvényes és helyes, kiegészítő háttér-információval jól ellátott, ugyanakkor jól megjelenített.
3. **Karbantartott**, azaz mindig naprakész. Mindig időben kerüljenek fel oldalainkra a legfrissebb hírek, az elavultakat időben tüntessük el a főlapról, és amelyeket nem akarunk véglegesen megszüntetni, azokat rendezzük archívumokba.
4. **Elérhető** minden felhasználó számára, aminek egyik legfőbb feltétele a szabványosság. Érdemes többféle böngészőre és többféle felbontásra is optimalizálni rendszerünket. Kerüljük a lassan betöltődő technológiát, valamint azt, ami speciális *plugint* igényel. Nem ajánlott a keretek alkalmazása. A kliensoldali szkriptekkel óvatosan kell bánnunk, mert pl. egyes JavaScriptek eltérően működnek mozillás, illetve internet exploreres környezetben. Ez elkerülhető szerveroldali szkriptek alkalmazásával. Gondolnunk kell fogyatékos felhasználóinkra is; az ő érdekükben ajánlatos megfelelő kiegészítő technológiák alkalmazása. Néhány aprósággal is megkönnyíthetjük nekik oldalaink elérését, pl. ha gondoskodunk arról, hogy képeinket text-taggal is ellássuk, valamint univerzális kódolású szövegeket jelenítünk meg oldalainkon. Kövessük a *W3C WAI* irányelveit.
5. **Felhasználó-központú**, tekintettel arra, hogy sokféle felhasználó látogatja oldalainkat, igényeik és felkészültségi szintjük nagyon eltérő lehet. Egyrészt tehát olyan webhelyet kell lét-

rehoznunk, amely egyaránt jól használható a kezdőknek és a tapasztalt webezőknek, másrészt, pl. az egyetemi könyvtárak honlapjain ugrópontot kell létesítenünk kutatóinknak, hallgatóinknak az őket érdeklő témákhoz. Ugyanakkor új, valamint átlagos érdeklődésű felhasználóinkra is gondolnunk kell: legyen szem előtt általános információ a könyvtárról, a különgyűjteményekről, szolgáltatásainkról, kölcsönzési politikánkról, tüntessük fel a munkatársak adatait stb. Közművelődési könyvtárakban is megkülönböztethetünk eltérő típusú olvasókat. Kerüljük a könyvtári zsargont. Oldalainkat semmiképpen se szervezzük a könyvtár szervezeti felépítése szerint.

6. *Interaktív*, aminek legfontosabb eleme a visszajelzés állandó lehetősége. Ennek legelterjedtebb, legnépszerűbb formája valamilyen fórum működtetése. Interaktív felületeinkkel folyamatosan jelezzük kommunikáció- és kompromisszumkészségünket, egészen az új honlapot előkészítő fázistól, az ötletek időszakától kezdve a felhasználói visszajelzések nyomán született megoldások időszakán át a majdani honlap folyamatos működéséig. Ideértendő a folyamatos felhasználói tesztelés is.
7. *Többnyelvű*, ha külföldi látogatókra, pl. egyetemi hallgatókra is számítunk. Legalább egy angol nyelvű nyitólapunk legyen. A többnyelvű honlapok egyszerűen kiválaszthatók egy *Select language* menüpontból.
8. *Átjárható*, mivel az átjárható lapok lehetővé teszik a könnyű navigációt, ami gyűjteményi és tételszintű metaadatokkal oldható meg. Lehetőleg minél egyszerűbb webhely-technológiát alkalmazzunk, kevés pluginnal. Z39.50-es szerverrel lehetővé válik az osztott keresés a webhelyen belül és kívül egyaránt (l. még *Minerva Technical Guidelines*).
9. *Jogkövető*: lényeges, hogy a honlap egyaránt védelmezze tulajdonosi jogát, illetve az oldalon publikáló felhasználók jogait. Ez szellemi-tulajdon-védelmet (*IPR*),² adatvédelmet és személyiségi jogvédelmet jelent. Ezért rendkívül fontos, hogy világosan közöljük a honlapon a webhely és tartalmának használati feltételeit.
10. *Hosszú távú megőrzésre törekvő*: prioritást kell biztosítanunk a rövid és hosszú távú stratégiáknak, az elterjedt és szabványos technológiáknak. Folyamatosan gondoskodnunk kell biztonsági mentésekről lehetőleg tartós adathordozókra (pl. *DLT*³-re). Mindig legyen helyreállítási tervünk. Szabványos fájlformátumokkal megoldhatjuk, hogy újabb technológiákra való áttéréseink se járjanak adatvesztéssel.

Foglaljunk össze néhány kiemelkedően fontos alapelvet:

- Világosan meg kell fogalmazni a webhely célját.
- Tudni kell kompromisszumot kötni a felhasználókkal konzultálva, és munkacsapaton belül is.
- A dizájn és a funkció között összhangot kell teremteni!

A megújítás megoldási lehetőségei

Ha már tudjuk, hogy mit akarunk megőrizni a régi honlapról, mit fogunk elvetni, mire lesz még szükségünk, akkor válaszúthoz értünk. Döntenünk kell: kiszórjuk-e az elavult elemeket, helyettük újabakkal toldjuk-foldjuk-e honlapunkat, avagy teljesen új alapokon egészen új honlapot hozunk létre? Statisztikus html-lapjaink irdatlan tömegű információit szinte képtelenség rendszerezni, ezért a fentebb felmerült új szempontok érvényesítéséhez gyökeresen új megoldásra lesz szükségünk. Céljainkat legjobban az ún. *CMS-rendszerekkel*⁴ tudjuk megvalósítani.

CMS-rendszerek

A CMS-rendszerek lényegi jellemzői és funkciói

A CMS-rendszerek lényege, hogy általában kevés szaktudást igénylő internetes alkalmazások, amelyek lehetővé teszik, hogy szinte bárki képes legyen összetett webhely kezelésére. Nem igényelnek programozói tudást, vagy csak keveset. A *rendszer* ebben az esetben azt jelenti, hogy központi felületről vezérelve különböző funkciókat foglal egy keretbe. Általában *perl*, *java*, *ASP*⁵ vagy *PHP*⁶ nyelveken íródnak. A két legfőbb nyelv közti alapvető különbségek: az ASP (és *JSP*⁷) kifejezetten Windows-alapú, webfejlesztésre szánt robusztus, bonyolult programozói nyelv, a PHP pedig szintén webfejlesztésre szánt egyszerű „belépő” és „középméretű” platformfüggetlen programozói nyelv, amelynek futtatásához a PHP-támogatottságon kívül *Apache*-szerver vagy *lighthttpd* telepítése szükséges. Aránylag könnyen tanulható, viszonylag kevés nyelvi elemet és kisszámú beépített függvényt tartalmazó egyszerű *API*.⁸

A CMS-rendszerek különböző funkciókkal lehetővé teszik a honlap rugalmas bővítését. Sokféle modulal bővíthetők, pl. fórum, hírküldés, hírlevél, fotóalbum, szavazás, blog, ugrópontgyűjtemény, címtár. Ezenkívül könnyen integrálhatók külső adatbázisok, így az OPAC-ok megjelenítése is egyszerűen megoldható. Sokféle statisztika lekérdezésére adnak lehetőséget, pl. a webfejlesztő csapat fo-

lyamatosan tájékozódhat a felhasználók sokféleségéről, az általuk használt böngésző típusáról, a legnépszerűbb oldalakról, forgalmas időszakokról. Könnyen megoldható a többnyelvűség kérdése is. E rendszerek alapértelmezésben többnyire angol nyelvűek, de a népszerűbbeknek már egyre kifinomultabb – és folyamatosan fejlődő – magyar nyelvű felületük is van. Egyik legfigyelemreméltóbb jellemzőjük, hogy egyszerre meghatározható, különböző jogosultsági szintekre bonthatók. Ezáltal lehetővé tehetjük különböző, eltérő igényű felhasználócsoportjainknak, hogy csak a számukra fontos információhoz jussanak hozzá. Munkamegosztást kínálnak különféle egyszerűen kezelhető sablonok használatával, amelyeket minden terület felelőse könnyedén ki tud tölteni a megszokott szövegszerkesztő módszerrel.

Tévedés, hogy egyfajta technológiával minden megoldható. Célszerű mindig az adott feladatnak megfelelő eszközt választani. Ezt mindig igényfelmérés és gazdaságossági számítás előzze meg.

Mikor van szükség CMS-rendszerekre?

Ha az intézmény fontosnak tartja az információk rendszeres frissítését, de erre nem tud teljes állású stábot biztosítani, ha kevés programozói tudással is kezelni szeretné a honlapot, ha fontosnak tartja az ésszerű, kényelmes és gazdaságos munkamegosztást az információ naprakész továbbítására, nem feltétlenül egyetlen embernek kell gondoskodnia az egész honlap karbantartásáról.

A programok ára

A professzionális CMS-rendszerek ára néhány százezer forinttól több tízmillióig terjedhet. Ilyenekre valójában a nagy nemzetközi forgalmat bonyolító cégeknek lehet szükségük. Ezekre álljon itt néhány kiemelt példa:

- RedDot Professional: többnyelvű honlap lehetősége,
- RedDot ASP,
- RD Express: egy webhely, egy nyelv, egy engedélyező.

A könyvtárak többségéhez közelebb állnak az ún. *OpenSource*, azaz nyílt forráskódú rendszerek, amelyek ingyenesek vagy részben ingyenesek, bizonyos feltételek megtartásával szabadon terjeszthetők. További lehetséges megoldás a programíratás a forráskód teljes körű átvételével, így a megvásárolt rendszert az intézmény informatikusai továbbfejleszthetik, rugalmasan bővíthetik. Ha a könyvtár szabad kapacitású informatikusokkal is számolhat, megfontolandó a teljes belső fejlesztés

is. De nézzük meg közelebbről a nyílt forráskódú CMS-rendszereket!

PHP-alapú, nyílt forráskódú CMS-rendszerek – melyiket válasszuk?

Ismét csak néhány kiemelt példát veszünk számba:

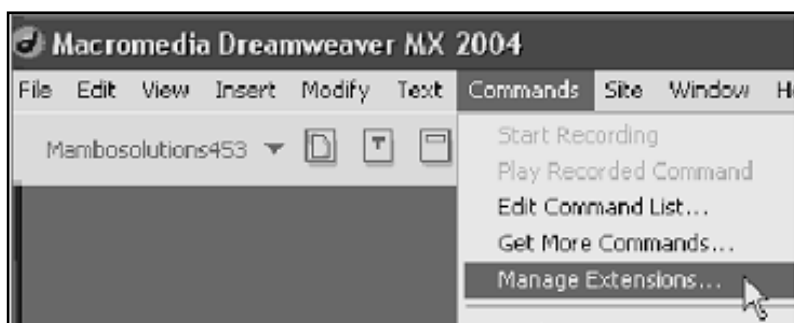
- *Drupal* – szabványokon alapul, moduláris, stabil, biztonságos, teherbíró szabad szoftver.
- *TikiWiki* – hívei szerint az a nagy előnye, hogy itt a legtöbb a készen elérhető modulok száma.
- *PHP-Nuke* – számos portál alapja, hat nagy kiadást ért meg idáig. Modulellátottsága széles körű. A 7-es verzió kódjai letisztultak, átláthatóbbak. Egyik változata a *Postnuke*. Fejlesztése jelenleg a 8-as verziónál tart. Sok modul, kiegészítő alkotja, így szinte minden telepítése egyedi, az új rendszer pedig nem támogat egyes régi módszereket.
- *Xaraya* – a *Postnuke* egyik leszármazottja, jelenleg béta-verziói érhetőek el, kísérleti stádiumban van.
- *Joomla/Mambo* – részletes bemutatását lásd a következő fejezetben.

A felsorolt, illetve a többi hasonló rendszerről bővebben az *Irodalomból* tájékozódhatunk.

A Joomla/Mambo rendszer

A rendszer fejlesztése, legfőbb tulajdonságai

A rendszer neve egy szuahéli szó, fonetikusán ejtve: *jumla* – jelentése: „mindenki együtt”, vagy „egy egészként”. Programozói ugyanazok, akik elődjét, a díjnyertes *Mambót* fejlesztették. Fejlesztőkből, dizájnerekből, rendszeradminisztrátorokból, fordítók, cikkírókból és legfőképp felhasználókból álló közösség csapatmunkájának eredményeként alakul folyamatosan, leginkább a felhasználók igényei szerint. Néhány kiemelkedően előnyös tulajdonsága: könnyen telepíthető, a legegyszerűbb, legtisztább, önálló adminisztrációs felülete van, *Dreamweaver*-be beépíthető *snap in* (modul) is tartozik hozzá (3. ábra). Maga a rendszer rugalmasan bővíthető, *LDAP* autentikációs modullal⁹ is el van látva. A magyarítás szinte minden fő komponenshez és modulhoz megtalálható, ezek száma is folyamatosan gyarapszik. Az egyedi megjelenítési lehetőségek száma ebben a rendszerben a legnagyobb, akár honlapunk egyes fejezeteihez is rendelhetünk eltérő arculatokat, különböző sablonok és *SSI*¹⁰ alkalmazásával. Könnyen alakítható sémák, cserélhető modulok, komponensek is részei a *Joomlának*.

3. ábra Dreamweaverbe beépíthető sablonmodul képei

A Joomla komponensei

A komponensek összetett, specializált tartalomkezelő elemek vagy alkalmazások. A Joomla számos beépített komponenset tartalmaz, és támogatja ezek kiegészítését további külső komponensekkel. A Joomla-val települő beépített komponensek a Joomla-alkalmazás részei. Külső komponensek számos más fejlesztői és közösségi webhelyen találhatóak, ezek közül legismertebb a *Mamboforge*. Kiegészítő beállításokat és súgókat is tartalmaznak. Természetüknél fogva moduláris jellegűek, jellemzően egy menüponthoz vannak csatolva. A látogatók és/vagy felhasználók a megfelelő menüpontra kattintva megtekinthetik tartalmukat. Ez a fő tartalomterületen jelenik meg.

A Mambo alapértelmezett komponensei

- **Bannerek:** grafikus hirdetések vagy szövegek rotációs módú megjelenítését teszik lehetővé.
- **Kapcsolatok:** a látogatók információkat szerezhetnek személyekről és a szervezeti kapcsolatokról (név, levelezési cím, telefon és faxszám). Egy egyszerű űrlap kitöltése után a *Küldés* gombra kattintva kapcsolatba léphetnek személyekkel és a szervezettel. Mód van egynél több kapcsolatbejegyzésre is. A látogatók a webes felületen a *Kapcsolatok* oldalon egy legördülő menüből kiválaszthatják az előhívni kívánt kapcsolatot. Különböző kapcsolatokat jelenthetnek pl. a könyvtár honlapján az egyes részlegek, a tájé-

koztató szolgálat vagy egyéb ügyfélszolgálat elérési adatai.

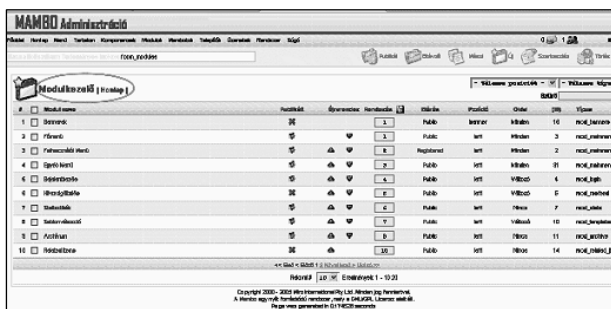
- **Hírforrások:** a tartalom megosztását segítik elő különböző honlapok között. A növekvő számú tartalomszolgáltatók *RSS*¹¹ hírforrások alapján osztják meg tartalmaikat. A megosztási mód azon alapul, hogy egy hír bevezetőjét a szolgáltató publikálja, és ugrópont mutat a szolgáltató webhelyére. A hírforráskomponens lehetőséget ad a létező hírforrások kezelésére, kategóriákba sorolására, és a különféle szolgáltatókhoz mutató ugrópontok megváltoztatására. A honlap tartalmának megosztásához a sablonba beépíthető a hírforrásmódul, amely a saját híreket teszi másoknak elérhetővé.
- **Szavazások:** ez a komponens különféle szavazások kezelésére és készítésére alkalmas. A feltett kérdésekre adott válaszokból hasznos információkat, visszajelzéseket nyerhetünk pl. a honlappal kapcsolatban, vagy már meglévő, illetve újonnan bevezetett-bevezetendő szolgáltatásaink fogadtatásáról, a felmerülő olvasói igényekről. Megadható, hogy hol jelenjen meg a szavazás, és hogy melyik oldalhoz kapcsolódjon. A modul egy ugróponttal lehetőséget ad az eredmények megtekintésére is.
- **Weblinkek:** ez a komponens nemcsak ugrópontgyűjtemények létrehozását teszi lehetővé, hanem a katalogizálásukat, kategóriákba rendezésüket és publikálásukat is. Regisztrált felhasználóink is küldhetnek be ugrópontokat a webes felületen keresztül (4. ábra).

4. ábra Mambo-komponensek kezelése az adminisztrációs felületen

Modulok a Joomla-n belül

A modulok számos információ- és/vagy párbeszédablak (szavazások, képek, legfrissebb hírek, hírforrások és egyebek) megjelenítésére szolgálnak. Egy modul sokféle tartalmat szolgáltat, kezdve az egyszerű szövegtől a HTML-tartalomtól, át önálló külső alkalmazásig. A honlap (frontend) modulok különböznek az adminisztrátori (backend) moduloktól, mert tartalmukat a webes felületen jelenítik meg, az adminisztrátori modulokhoz ellenben adminisztrációs feladatok és/vagy elemek tartoznak. Modulokat (egyes vagy felhasználói modul) magunk is létrehozhatunk, illetve letölthetünk és telepíthetünk. Kezelésük mindig az adminisztrációs felületen történik (5. ábra).

5. ábra Mambo-modulok kezelése az adminisztrációs felületen

A Joomla alapértelmezett moduljai

- Archivum
- Legfrissebb hírek
- Bejelentkezés
- Főmenü
- Népszerű hírek
- Hírmorzsák
- Online felhasználók
- Szavazások
- Véletlen kép
- Kapcsolódó információk
- Hírszolgáltatás
- Szekciók
- Statisztikák
- Felhasználói (egyes és RSS) források
- Sablonválasztó
- Wrapper (insert ablak)

A Joomla mambotjai

A *mambotok* (*mambo robot*) a kód olyan funkcionális egységei, amelyek a Mambo, illetve a Joomla működését segítik elő. A könnyebb kezelhetőség érdekében csoportokba sorolták őket. Különböző céljuk és feladatuk lehet, például egyes fajtái csak a tartalmi elemekben működnek közre, mások keresési szolgáltatást nyújtanak és így tovább. Egyes csoportokban bármennyi mambot publikálható egyszerre, másokban (például a *WYSIWYG* szerkesztőkben) csak egy lehet aktív. Egyes csoportokban a műveleti sorrend is fontos.

Az alábbi jegyzék néhány különösen fontos, a különböző csoportokban található és elérhető mambotot tartalmaz:

- *Tartalmi mambotok*: ebben a csoportban bármennyi mambot összevonható, amelyek a tartalmi elemeken végeznek műveleteket még a megjelenítés előtt. Általában valamilyen jelölőt cserélnek le más információra. (A jelölő egy kapcsos zárójelek közé zárt tag, amely pl. a kép helyét jelöli ki.)
 - *MOS kép (MOS Image)*: képcserélő mambot, amely bizonyos kódrészleteket cserél le a tartalom megjelenítésekor képekre.
 - *E-mail-szűrő mambot (e-mail cloaking)*: átírja a tartalomban levő összes e-mail címet úgy, hogy azok a spamrobotok által értelmezhetetlenek legyenek. A spamrobotok felelnek azért, hogy a már begyűjtött mailcímekeket a későbbiekben kénytelen reklámokkal bombázó cégek rossz célra használják fel (magyarul levélszeméttel árásszák el mailboxainkat).

- *MOS oldaltördelő mambot (MOS pagination)*: a hosszú cikkeket több oldalra tördeli szét úgy, hogy akár tartalomjegyzéket is készít a cikk egyes részeihez.
- *Kereső mambotok (Search mambots)*: keresésre adnak lehetőséget különböző komponensekben. Az alapértelmezett keresés a következő egységekben teszi lehetővé a kutatást: tartalmi elemek, weblinkek, kapcsolatok, tartalomkategóriák, tartalomszekciók.
- *Szerkesztő mambotok (Editor mambots)*: vizuális szövegszerkesztői támogatást nyújtanak, aminek köszönhetően a tartalom úgy szerkeszthető, mintha csak Wordben dolgoznánk.

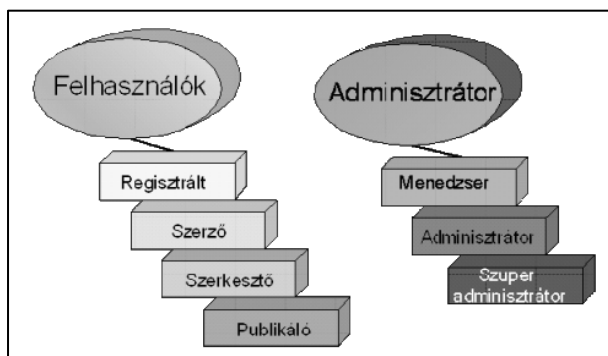
Egy időben tetszőleges számú kereső mambot publikálható.

Módosítási lehetőségek a Joomla!-n belül

Módosíthatunk tartalmi elemeket (szerkesztett szöveges, képes állományok, illusztrációk, ábrák, letehető állományok); a weboldal szerkezetét; navigációs útvonalakat (vagyis a menük szerkezetét); további komponenseket (hírlevél, fórum); honlapgrafikát: sablonokkal, Live Site Design alkalmazásával; valamint módosíthatók az egyes felhasználók és felhasználói csoportok tulajdonságai, beállítható a jogosultságok eltérő szintje.

Jogosultsági fokozatok, szintek a Joomla!-n belül

Külső, vagyis felhasználói, valamint belső, azaz adminisztrátori szintet különböztetünk meg, ezek hierarchikus felépítésűek. Ennek megfelelően létezik az ún. „szülő csoport”, amelynek jogait a többi alatta álló, kiterjedt jogkörű szint is örökli (6. ábra).

6. ábra Felhasználói szintek a Joomla!-n belül

„Külső” = felhasználói szint

- Nem regisztrált érdeklődők, a honlapra tévedt látogatók. Fontos, hogy számukra milyen általános tudnivalókat közlünk a könyvtárról.
- Regisztrált felhasználók eltérő csoportjai:
 - bizonyos mértékig „kiváltságosak”, pl. egyetemi hallgatók (intranetes tananyagok elérése);
 - bizonyos mértékig „kiváltságosak”, ilyenek az oktatók (pl. *EKR*¹² szolgáltatás igénybevételére szóló jogosultság);
 - belső információk, kizárólag a könyvtár dolgozóinak. Lehetőség van további bontásokra is, pl. szervezeti egységek szerint, bár ez nem azt jelenti, hogy az egyes egységek ne juthatnának hozzá egymás oldalain az összes dolgozót érintő közérdekű információkhoz.

„Belső” = adminisztrációs szint

- Legfőbb adminisztrátorok vagy *szuperadminisztrátorok*: jogosultságuk a rendszer minden elemére kiterjed.
- *Adminisztrátor*: nem hozhat létre vagy nem kezelhet szuperadminisztrátor csoportba tartozó felhasználót, hozzáférhet az *Általános beállítások* panelhez, a tömeges levélküldés funkcióhoz, kezelhet vagy telepíthet sablonokat és nyelvi fájlokat.
- *Menedzserek* (moderátorok, témafelelősök): egy-egy terület karbantartói, jogaik a tartalomkészítésre korlátozódnak. Nem férnek hozzá az adminisztrátori jogokkal kezelhető funkciókhoz, nem kezelhetnek felhasználókat, nem telepíthetnek modulokat, komponenseket.

A Joomla! alapvető felhasználói csoportjai

- *Regisztrált*: bejelentkezés után hozzáférhet további információkhoz (szekciók, kategóriák).
- *Szerző*: tartalomküldés, saját tartalmak szerkesztése a webes felületen keresztül.
- *Szerkesztő*: bármely tartalom szerkesztése a webes felületen keresztül.
- *Publikáló*: tartalom publikálása a webes felületen keresztül.

Összefoglalás és előretekinés

A tanulmány szándéka az volt, hogy felvázolja mindazokat a lehetőségeket, amelyek napjainkban a könyvtáros-társadalom rendelkezésére állnak, hogy elősegítsék a könyvtári honlapok korszerű megújítását. Lehetőségeket mutat be, ezzel is jelezve, hogy nem létezik egyedül üdvözítő megoldás. Számos figyelemre méltó példát találhatunk

az interneten, ezek többsége különböző megoldásokat alkalmaz és kombinál egymással. A könyvtáraknak – honlapjaik megújítása érdekében – érdemes körülnézniük, minél több lehetőséget és alkalmazást megismerniük, hogy a választás megfeleljen céljaiknak, feladataiknak, felhasználóik elvárásainak. A tájékozódást segítik az irodalomjegyzékben található, különféle rendszerek honlapjaihoz vezető tételek.

Jegyzetek

- ¹ Lásd Minerva: A kulturális honlap minőségi követelményei. <http://www.mek.oszk.hu/minerva/html/dok/kulthonlapminkov.htm>
- ² IPR = Intellectual Property Rights: szellemi tulajdonjogok.
- ³ DLT = Digital Linear Tape: ½ inch szélességű tároló mágnesszalag.
- ⁴ Content Management System = tartalomkezelő rendszer.
- ⁵ ASP = Active Server Pages, a Microsoft Visual Basic-alapú webes programozási nyelve. Szinte kizárólag Windows-alapú webszervereken alkalmazzák. Szintaktikája a Visual Basicére hasonlít, kimenete pedig nem teljesen HTML-alapú (vannak benne VBScriptes elemek is).
- ⁶ PHP = Personal Home Page: szerveroldali programozási nyelv, elsősorban adatbázisokon történő futtatáshoz. Dinamikus weblapok létrehozására alkalmas; az így létrehozott weblap tartalma anélkül fríszíthető, hogy a kódlapjához hozzá kellene nyúlni. Ez azt feltételezi, hogy a rendszerünk adatbázis(ok)ban tárolja az összes információt.
- ⁷ JSP = Java Server Pages.
- ⁸ API = Application Program(ming) Interface: alkalmazást programozó felület; előre megírt függvénygyűjtemény, amely könnyebbé teszi a kommunikációt az operációs rendszerrel és a hardvereszközökkel.
- ⁹ Lightweight Directory Access Protocol = egyszerű címtár-hozzáférési protokoll: a DAP (Directory Access Protocol – X.500) egyszerűsített verziója. Az ún. internetes telefonkönyv-protokoll különböző lekérdezéseket tesz lehetővé hozzáférési jogosultságokkal, pl. felhasználói tulajdonságok, certifikációk vagy e-mail címek.
- ¹⁰ SSI = Server Side Include: közvetlenül a szerveren teljesülő, HTML-oldalba beágyazott egyszerű parancsok gyűjteménye. Pl.: aktuális dátum, időpont, URL vagy fájlnevesítés átteleítése egy HTML-oldalba. A böngésző lehívásakor az SSI parancsok azonnal teljesítenek, és majd csak az oldalkódban jelennek meg.
- ¹¹ RSS = Really Simple Syndication: webes együttműködésre szolgáló XML állományformátumok családja, melyet híroldalak és weblogok használnak. A felhasználók az RSS révén előre beállíthatják, hogy honnan szeretnék a friss híreket megkapni, amelyek egyetlen felületen hozzáférhetőek, kezelhetőek lesznek.

- ¹² EKR = Elektronikus kölcsönzési rendszer, pl. az SZTE Egyetemi Könyvtár elektronikus szolgáltatása, kifejezetten az egyetem oktatói számára a könyvtár honlapján keresztül.

Irodalom

- BINDER, Michael B.–YUAN, Haiwang: TIP – The web-based library portal at Western Kentucky University and its implications for libraries becoming „portals of first choice” for their communities. = Technical Services Quarterly, 19. köt. 4. sz. 2002. p. 1–15.
- BRAUN, Ellen: Lean/Agile Methods for web site development. = Online, 29. köt. 5. sz. 2005. p. 58–60.
- CALHOUN, Karen: From information gateway to digital library management system: a case analysis. = Library Collections, Acquisitions, & Technical Services, 26. köt. 2002. p. 141–150.
- COBUS, Laura–FRANCES, Valeda–ONDRUSE, Anita: How twenty-eight users helped redesign an academic library web site. A usability study. = Reference & User Services Quarterly, 44. köt. 2005. tavasz. p. 232–246.
- ENGE, Debra–ROBBINS, Sarah: Improving reference services through a library website: Strategies for collaborative change. = The Reference Librarian, 40. köt. 83–84. sz. 2003. p. 157–173.
- GEHRKE, Stefanie: A nyomtatástól az elektronikus kiadáshoz. Új kihívások előtt a folyóirat-előfizetési ügynökségek. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 44. köt. 12. sz. 1997. p. 467–472. http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=2052&issue_id=56 [2005. október]
- GOODALE, Mark: Building a better web site. = Civil Engineering, 72. köt. 3. sz. 2002. p. 76.
- GUENTHER, Kim: Web site redesign: Knowing when it's time. = Online, 29. köt. 4. sz. 2005. p. 58–60.
- JACSÓ Péter: Savvy searching: Personal portals for free databases. = Online Information Review, 25. köt. 4. sz. 2001. p. 267–270.
- JACSÓ Péter: Savvy searching: Portals and vortals. = Online Information Review, 25. köt. 3. sz. 2001. p. 209–213.
- Joomla kézikönyv: <http://www.joomla.hu/K%E9zik%F6nyv/K%E9zik%F6nyv.joomla> [2005. október]
- KLEIN, Alana: Does this website work? = University Business, 2004. november, p. 88–89.
- A kulturális honlap minőségi követelményei: <http://mek.oszk.hu/minerva/html/dok/kulthonlapminkov.htm> [2005. október]
- Lighttpd: <http://www.lighttpd.net/> [2005. október]
- MACMANUS, Richard: The evolution of corporate web sites. = Digital Web Magazine, 2004. április 28. http://www.digital-web.com/articles/the_evolution_of_corporate_web_sites/ [2005. október]
- Mambo Open Source / Joomla: <http://www.mamboserver.hu> [2005. október]
- Mamboforge: <http://mamboforge.net/> [2005. október]

Minerva Technical Guidelines: <http://www.minervaeurope.org/publications/technicalguidelines.htm> [2005. október]

MORGAN, Eric Lease [ed.]: Special issue: user customizable library portals. = Information Technology & Libraries, 19. köt. 4. sz. 2000. p. 166–205. (Tematikus szám, 6 cikk)

NARDINI, Holly K. Grossetta–LINDEN, Julie–MAYMAN, Gillian–REARDON, Karen–SHIMP, Andrew: Lessons for working with web designers. = Online, 26. köt. 2. sz. 2002. p. 51–56.

OpenSourceMatters: <http://opensourcematters.org/> [2005. október]

PAGANELLI, L.–PATERNO, F.: A tool for creating design models from web site code. = International Journal of Software Engineering and Knowledge Engineering, 13. köt. 2. sz. 2003. p. 169–189.

PEARCE, Liz: Institutional portals: a review of outputs. = The New of Information and Library Research, 9. köt. 2003. p. 61–84.

Phpnuke: <http://www.phpnuke.hu> [2005. október]

Postnuke: <http://www.postnuke.hu> [2005. október]

ROWLEY, Jennifer: Portal power. = Managing Information, 7. köt. 1. sz. 2000. p. 62–64. Ismertetését lásd: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 49. köt. 6–7. sz. 2002. p. 287–289.

STUCKES, Julie: Subject portals: project overview. = VINE, 126. sz. 2002. p. 35–39.

A TikiWiki funkciói: <http://hu.tikiwiki.org/tiki-index.php?page=A+Tikiwiki+funkci%C3%B3i> [2005. október]

W3C WAI alapelvek: <http://www.w3.org/WAI/> [2005. október]

Xampp: <http://www.apachefriends.org/en/> [2005. október]

Xaraya: <http://www.xaraya.com> [2005. október]

Xoops: <http://www.xoops.hu> [2005. október]

ZEMON, Mickey: The librarian's role in portal development: providing unique perspectives and skills. = College & Research Libraries News, 62. köt. 7. sz. 2001. p. 710–712.

ZHOU, Joe: A history of web portals and their development in libraries. = Information Technology & Libraries, 22. köt. 3. sz. 2003. p. 119–128.

Weblinkgyűjtemények

<http://cms.lap.hu> [2005 október]

<http://hotscripts.net> [2005 október]

<http://www.opensourcecms.com/> [2005 október]

<http://php.lap.hu/> [2005. október]

Beérkezett: 2005. XI. 17-én.

Vida Andrea

az SZTE Egyetemi Könyvtárában
tájékoztató könyvtáros, webmester.
E-mail:
Andrea.Vida@bibl.u-szeged.hu

Spam-információs oldalt indított az MTE

A Magyar Tartalomipari Egyesület (MTE), a Magyar Tartalomipari Szövetség (Matisz) és az Informatikai Érdekegyeztető Fórum (Inforum) által életre hívott Barátságos Internet Fórum (BIF) idén harmadik alkalommal rendezte meg a Safer Internet Day hazai fórumát az Informatikai és Hírközlési Minisztérium (IHM) támogatásával. A nemzetközi Safer Internet Day keretében 2006. február 7-én több mint 40 országban tartottak különböző, internetbiztonsággal kapcsolatos rendezvényeket. Az esemény napján indult az Európai Unió által szervezett – több mint 30 ország részvételével zajló – Blogathon online kommunikációs kampány is, melynek keretében a világ különböző országainak internetbiztonsági kérdésekkel foglalkozó szervezetei egy külön erre a célra létrehozott blogoldalon beszélgethettek az internetbiztonság aktuális kérdéseiről.

A magyarországi rendezvény résztvevői megállapították, hogy a tartalom- és tárhelyszolgáltatók, a szakmai szervezetek, a szoftvergyártók, a szabá-

lyozásért felelős hazai és nemzetközi hatóságok, továbbá a felhasználók összefogása lehet a kéretlen reklámlevelek elleni hatékony küzdelem kulcsa. Az esemény napján indult a BIF megbízásából az MTE által működtetett www.baratsagosinternet.hu webhely önálló spam-információs aloldala (www.spam.baratsagosinternet.hu). A weblapon a felhasználók csokorba gyűjtve megtalálhatják a spamekkel kapcsolatban leggyakrabban felmerülő kérdéseket és válaszokat, információkat kapnak a kéretlen leveleket küldőkkel szemben alkalmazható jogi lépésekről, és a piacon elérhető spamszűrő szoftverekről. Az oldalon megtalálhatók a spamekkel kapcsolatos eljárásokat megkönnyítő levélminták: a Fogyasztóvédelmi Főfelügyelőség számára küldhető panaszlevél, a hirdető válaszlevelének és a spamküldőknek címezhető üzenetek sablonjai.

/MTE-sajtóközlemény, 2006. február 8./

(Viszocsekné Péteri Éva)